

Ίω. Κ. Προμπονά, 'Ακριτικά Α', 'Αθήνα 1985, σελ. 272.

Ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκπλήξη ἓνα ἀπρόσεκτον φιλόλογον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ διδάσκαλος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ίω. Προμπονάς, ὁ ὁποῖος ἔχει δημιουργήσει ἓνα διεθνὲς ὄνομα εἰς τὴν Μυκηναϊολογίαν μὲ τὴν πλουσίαν καὶ ἐξαιρετοῦ ποιότητος προσφορὰν του, ἀσχολεῖται εἰς τὸ παρὸν βιβλίον του μὲ τὴν ποίησιν τῆς περιόδου μιᾶς ἄλλης χιλιετίας διαφορετικῆς. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττη τὸ πρᾶγμα, διότι, ὅπως τώρα ἔχει παγκοσμίως ἀναγνωρισθῆ, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν Μυκηναίων καὶ τῶν Κλασσικῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βυζαντινῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Νέων Ἑλλήνων εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ γλῶσσα καὶ τὰ φαινόμενα μιᾶς περιόδου γλωσσικῆς μεταγενεστέρως δύνανται νὰ διαφωτίσουν τὰ φαινόμενα μιᾶς προγενεστέρως καὶ τάνάπαλιν.

Εἶναι γνωσταὶ αἱ πλήρως τεκμηριωμένα ἐργασίαι τοῦ Ί. Π., διὰ τῶν ὁποίων κατέδειξεν ὅτι πλεῖστα Ὀμηρικὰ τυπικὰ ἐκφράσεις προέρχονται τυποποιημένοι ἀπὸ ποιήματα παλαιότερας παροδοσιακῆς ἠρωϊκῆς ποιήσεως, ἢ ὅποια ἤκμασε αἰῶνας πρὸ τοῦ Ὀμήρου, καὶ τὴν ὅποιαν εὔρε καὶ συνέχισεν ὁ Ὀμηρος. Εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ εἴτε διὰ τῶν Τρωϊκῶν, εἴτε προ-Τρωϊκῶν ἢ Ἀργοναυτικῶν ἐπιχειρήσεων εἶχον τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰ. π.Χ. ἀρχίσει ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀφοῦ εὐρίσκονται ἀγγελία Μυκηναϊκὰ εἰς τὴν Συρίαν τὸ 1400, εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸ τοῦ 1400 καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου τὸν ΙΔ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα. Καὶ μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτὰς ἦτο φυσικὸν νὰ ἤρχισεν καὶ ἡ ἠρωϊκὴ ποίησις των, τῆς ὁποίας τὰ δημιουργήματα εὔρεν ὁ Ὀμηρος, τὰ ἀπεδέχθη καὶ τὰ συνέχισεν δημιουργικῶς καὶ παρέλαβεν ἀπ' αὐτὴν στοιχεῖα τυποποιημένα ἐκφράσεως, ἀποδείξας οὕτω ὅτι τὰ ποιητικὰ στοιχεῖα μιᾶς παραδόσεως δύνανται νὰ παραληφθοῦν αὐτούσια ἀπὸ ποιητὰς μεταγενεστέρους κατὰ πέντε καὶ πλέον αἰῶνας.

Διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ Προμπονάς εἰς τοὺς δυσπιστοῦντας ὅτι τοῦτο εἶναι καὶ ἐφικτὸν καὶ φυσικόν, ἔρχεται τώρα εἰς μίαν ἐποχὴν 20-25 αἰῶνας μεταγενεστέρων τοῦ Ὀμήρου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διὰ νὰ ἐξετάσῃ, ἂν καὶ ἐδῶ εἰς τὴν ποιητικὴν παράδοσιν ὑπάρχῃ ἀντίστοιχον φαινόμενον μὲ τὸ σημειωθὲν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν Μυκηναϊκὴν ποίησιν καὶ τὸν Ὀμηρον.

Τὴν ἀναλογίαν τὴν ἀνεζήτησεν ὁ Ί. Π. εἰς σχέσεις μεταξὺ τῆς Ἀκριτικῆς ποιήσεως τοῦ ΙΒ' αἰ. μ.Χ. μὲ ἐκπρόσωπον τὸ ποίημα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, τοῦ ὁποίου τὰς ἐπιδράσεις ἀνεζήτησεν εἰς τὰ Νεοελληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰ. μετὰ διάρκειαν περίπου πέντε αἰῶνων. Ἐζήτησε νὰ ἴδῃ ἂν ὑπάρχουν κοινὰ ποιητικὰ στοιχεῖα μεταξὺ τῶν δύο ομάδων καὶ ἂν ἐκ τῆς φύσεώς των αὐτὰ προδίδουν ὅτι ἐκλήρονομήθησαν καὶ ποίαν σημασίαν ἔχει τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Τὴν ἔρευναν ταύτην τὴν διήρθρωσεν ὁ Ί. Π. εἰς τρία μέρη, ἧς Α' εἶναι τὸ παρὸν βιβλίον: Εἰς τοῦτο ἐξετάζονται τὰ κοινὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα μεταξὺ τοῦ ἔπους Διγενῆ Ἀκρίτα τῆς παραδόσεως E(scorial), (ὅπερ θεωρεῖ ποντιακῆς ἀκριτικῆς παραδόσεως), καὶ τοῦ NE δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Εἰς τὸ προσεχὲς Β' μέρος θὰ προβῆ εἰς κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ χφ. E μὲ βάσιν τὸ NE τραγούδι. Καὶ εἰς τὸ Γ' μέρος θὰ διερευνησῇ τὴν προέλευσιν τοῦ ἔπους τοῦτου, τὸ ὁποῖον φαίνεται ποντιακῆς καταγωγῆς καὶ θὰ ἐκτεθοῦν κριτικῶς αἱ διατυπωθεῖσαι περὶ γλωσσικῆς μορφῆς καὶ τοῦ τόπου συνθέσεως πληροφορίαι διὰ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ. Σημειωτέον ὅτι τὸ κείμενον τοῦ κώδικος E εἶναι μεταγλωττισμένον ἐκ τῆς ποντιακῆς εἰς τὴν NE.

Ἡ ἔρευνα γίνεται μεθοδική, συστηματικὴ, προσεκτικὴ, ὄχι ἐξαντλητικὴ μὲν, πάντως ὅμως λίαν ἐκτεταμένη, δεδομένου ὅτι ἐκ τῶν παρατιθεμένων παρα-

δειγμάτων τῶν συγκρίσεων (σελ. 35-260) καὶ τῶν πινάκων τῶν κατὰ στίχους στοιχείων (σελ. 262-272) προκύπτει ὅτι συνεξετάζονται εἰς 1200 περίπου στίχους διπλάσια ἢ πολλαπλάσια γλωσσικά στοιχεία.

Κατὰ τὸ συμπέρασμα τῆς ἐρεύνης ὁ συγγραφεὺς εὐρίσκει ὅτι τὰ κοινὰ γλωσσικά στοιχεία μεταξύ ἔπους Διγενῆ Ε καὶ ΝΕ δημ. τραγουδιῶν ἐκτείνονται εἰς ὄλο τὸ κείμενον, ὅτι ὠρισμένοι κρίσιμοι λέξεις ἢ ἡμιστίχια κατέχουν τὴν ἰδίαν θέσιν εἰς τὸν στίχον εἰς ἀμφοτέρω τὰ συγκρινόμενα εἶδη, πρᾶγμα ποὺ μαρτυρεῖ μακροχρόνιον χρῆσιν τῆς προφορικῆς ποιήσεως καὶ τὴν λαϊκὴν προέλευσιν τῶν στίχων, ἦτοι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐπους ἐβασίσθη διὰ νὰ τὸ δημιουργήσῃ εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ Προμπονάς ἐπιστήμων διανογῶς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως βλέπει ὅτι ὑπάρχει Μυκηναϊκὴ ποιητικὴ παράδοσις τῆς ὁποίας στοιχεῖα αὐτούσια παραλαμβάνει ὁ Ὅμηρος καὶ διατηρεῖ, ἐνῶ ἄλλα παραλλάσει καὶ ἄλλα νέα δημιουργεῖ εἰσάγων ἄλλην παράδοσιν ποιητικὴν. Τώρα βλέπει ὅτι ὑπάρχει τὸν ΙΒ' αἰ. μ.Χ. ποιητικὴ παράδοσις ἀκριτικῆ, εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Αὐτὴν χρησιμοποιεῖ καὶ πλουτίζει ὁ ποιητὴς τοῦ 1200. Καὶ τὴν ποίησιν αὐτὴν, καὶ τοὺς τρόπους τῆς, καὶ τὴν τεχνικὴν τῆς καὶ πλεῖστα γλωσσικά στοιχεία παραλαμβάνει αὐτούσια ἢ μεταγενεστέρα ποίησις τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μετὰ πεντακόσια ἔτη. Ἔτσι ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν οἱ φιλόλογοι νὰ βλέπουν ἱστορικῶς ἀλληλεξαρτώμενα τὰ ποιητικά καὶ τὰ γλωσσικά φαινόμενα.

Ἀντικειμενικὴ καὶ θεμελιωμένη εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ Ι.Π. διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς παραλλαγῆς, ὅτι αὕτη εἶναι ἀνάμικτος ἐκ λογίων καὶ δημῶδων στοιχείων ὡς ὄλα τὰ ἔργα τοῦ ΙΒ' αἰ., φαινόμενον φυσικόν, ὡς ἡ γλῶσσα τῶν Προδρομικῶν, τοῦ Γλυκᾶ καὶ τοῦ Σπανέα, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει τὸ «παράλογο καὶ ἀντιϊστορικὸ αἶτημα τῶν δημοτικιστῶν φιλολόγων καὶ λαογράφων τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος γιὰ ἕνα καθαρὰ δημοτικὸ μεσαιωνικὸ ἔπος ποὺ θὰ θύμιζε κλέφτικο τραγούδι, πρᾶγμα ποὺ δὲν μπορούσε ποτὲ νὰ ὑπάρχει, ἀφοῦ τὰ μεσαιωνικὰ ἑλληνικὰ ἦταν γιὰ αἰῶνες μικτὴ γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα τοῦ κειμένου Ε, στὸ σύνολο τῆς, φαίνεται σαφῶς μεσαιωνικῆ, ὄχι Νεοελληνικῆ».

Διάφορος λοιπὸν πρὸς τὴν ἱστορικὴν καὶ τεκμηριωμένην ἀντίληψιν τοῦ Προμπονά ὑπῆρξεν ἡ ἀντιϊστορικὴ ἀντίληψις τῶν δημοτικιστῶν φιλολόγων καὶ λαογράφων τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰ., ποὺ ζητοῦσαν προκατελιημμένοι νὰ ἴδουν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰ. τραγούδι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς. Σὰν νὰ εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ διχάζεται καὶ νὰ ἀπορρίπτῃ τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον ποὺ ἀπέκτησε ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τὸν βίον του, τὴν θρησκείαν, τὰ τραγούδια καὶ τὰ ἐμπειρικά του βιώματα. Δυστυχῶς ὁμως ἐπέπρωτο τὸ ἔθνος νὰ πέσῃ θύμα αὐτῶν τῶν φανατικῶν ἀντιϊστορικῶν ἀντιλήψεων τοῦ παρελθόντος κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος μας.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Marcel Conche, *Héraclite Fragments* (Texte Etabli, Traduit Commenté), Paris 1986 ss. 496.

Ὁ καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων (=I. Pantheon-